

بررسی فقهی و حقوقی عقد قمار

رضا پورمحمدی

www.ketab.ir

برسالت
۱۴۰۰

پورمحمدی، رضا، ۱۳۷۴ -

بررسی فقهی و حقوقی عقد قمار / رضا پورمحمدی - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر

تلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۴۰۰.

۴۱۶ ص. - (مؤسسه بوستان کتاب: ۲۷۹۲) (فقه و حقوق، فقه استدلالی و نظری)

ISBN 978-964-09-2101-2

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. [۴۰۳] - ۴۱۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.

۱. قمار (فقه)، ۲. قمار - جنبه‌های مذهبی - اسلام، ۳. عقد ضمان (فقه)، الف. دفتر

تلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، مؤسسه بوستان کتاب، ب. عنوان.

۲۹۷ / ۳۷۴

BP ۱۹۴ / ۸

شماره کتابشناسی ملی: ۵۹۴۸۰۸۵

۱۴۰۰

www.ketab.ir

■ موضوع: فقه استدلالی و نظری (فقه و حقوق)

■ گروه مخاطب: تخصصی (طلاب، دانشجویان، پژوهشگران و اساتید حوزه و دانشگاه)

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۲۷۹۲

مسلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۷۷۰۲

بوسنت

بوستان کتاب

بررسی فقهی و حقوقی عقد قمار

- نویسنده: رضا پورمحمدی
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب
- لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
- نوبت چاپ: اول
- شمارگان: ۵۰۰
- بها: ۸۰۰۰۰ تومان

تمامی حقوق نشر مکتوب و الکترونیک اثر متعلق به مؤسسه بوستان کتاب است

printed in the Islamic Republic of Iran

♦ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفائیه)، ص پ ۹۱۷ / ۳۷۱۸۵، تلفن: ۳۷۷۴۲۱۵۵-۷، شماره: ۳۷۷۴۲۱۵۴، تلفن پخش: ۳۷۷۴۳۴۲۶
♦ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷۰ ناشر)
♦ فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، پلاک ۹۵۱، تلفن: ۶۶۹۶۹۸۷۸
♦ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۳۲۲۳۳۶۷۲
♦ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۳۲۲۲۰۳۷۰
♦ فروشگاه شماره ۵ (رنگین کمان، فروشگاه کودک و توجوان): قم، چهارراه شهدا، نبش خیابان ارم، تلفن: ۳۷۷۴۳۱۷۹
اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، یا ارسال شماره همراه خود به ۲۱۵۵۰۲۱۰۰ و یا ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: www.bustaneketab.com

یا قدردانی از همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • سرویراستار: محمدرضا منصقی، سروندانی • ویراستار: زیحانه حاجی صادقیان
- اصلاحات حروف نگاری: زهرا امیدوی و حسین محمدی • صفحه آرایی: سکینه ملازاده و احمد مؤتمنی
- نمونه خوانی: مهدی سهراسی و سیدعلی اصغر هاشمی نسب • کنترل فنی صفحه آرایی: سیدرضا موسوی منش
- مدیر گروه هنری: مسعود نجابتی • طراح جلد: محمدعلی خفاقی • اداره آماده سازی: حمیدرضا تیموری
- اداره چاپخانه: مجید مهدوی، ناصر منتظری و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی

رئیس مؤسسه

محمدباقر انصاری

فهرست مطالب

مقدمه ۱۳

بخش اول: مفاهیم و کلیات

فصل اول: تاریخچه و مفهوم بنیادی ۱۷

گفتار اول: تاریخچه قمار ۱۷

گفتار دوم: مفهوم لغوی قمار ۲۲

گفتار سوم: مفهوم اصطلاحی قمار ۲۹

فصل دوم: بررسی ماهیت قمار ۳۴

گفتار اول: واقعه حقوقی ۳۵

گفتار دوم: عقد و ایقاع ۳۶

گفتار سوم: عقد لازم، جایز و خیاری ۳۸

۱. خیار شرط ۴۱

۲. خیار تخلف شرط ۴۲

۳. خیار غبن ۴۸

۴. خیار تبعض صفقه ۵۰

۵. خیار عیب ۵۱

بررسی فقهی و حقوقی عقد قمار

۵۲	گفتار چهارم: عقد معوض و غیر معوض (مجانی)
۵۴	گفتار پنجم: عقد معین و احتمالی (شانسی)
۵۵	گفتار ششم: عقد منجز و معلق
۵۸	گفتار هفتم: عقد معین و نامعین (بی نام)
۵۹	گفتار هشتم: عقد معاوضی و مشارکتی
۶۱	گفتار نهم: عقد رضایی و تشریفاتی
۶۲	گفتار دهم: عقد مستمر و فوری
۶۴	گفتار یازدهم: عقد الحاقی و گفت و گوی آزاد
۶۶	فصل سوم: شرایط اساسی برای صحت عقد قمار
۶۶	گفتار اول: در قصد طرفین و رضای آنها
۶۹	گفتار دوم: در اهلیت طرفین معامله
۶۹	گفتار سوم: در مورد معامله
۷۰	۱. داشتن مورد معامله
۷۱	۲. مشروع بودن منفعت مورد معامله
۷۱	۳. مقدور بودن تسلیم مورد معامله
۷۲	۴. مبهم نبودن مورد معامله
۷۲	۵. معین بودن مورد معامله
۷۲	۶. قابل انتقال بودن مورد معامله
۷۳	۷. موجود بودن مورد معامله حین عقد
۷۳	گفتار چهارم: در مشروعیت جهت معامله

بخش دوم: بررسی فقهی حکم عقد قمار

۷۹	مقدمه
----	-------

۸۰	فصل اول: عقد قمار بارهان همراه با آلات معدّه
۸۰	گفتار اول: قرآن کریم
۸۱	الف) آیه ۲۱۹ سورة بقره
۸۱	نکته‌های موجود در آیه ۲۱۹ سورة مبارکه بقره
۸۷	ب) آیات ۹۰ - ۹۲ سورة مبارکه مائده
۸۷	نکته‌های موجود در آیات ۹۰ - ۹۲ سورة مبارکه مائده
۱۱۰	ج) آیه ۲۹ سورة مبارکه نساء
۱۱۳	۱. مقصود از «اَکَل»
۱۱۳	۲. مقصود از «اموالکم» و «بینکم»
۱۱۴	۳. نهی تحریمی با ارشاد به بطلان
۱۱۴	۴. بقاء بالباطل
۱۱۶	۵. وجه استدلال به آیه «لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ»
۱۲۰	د) آیه ۵۲ سورة مبارکه انبیاء
۱۲۲	گفتار دوم: سنت
۱۲۲	۱. صحیحۀ زیادبن عسی
۱۲۳	۲. روایت عبدالحمیدبن سعید
۱۲۴	۳. روایت الحسن بن علی الوشاء
۱۲۵	۴. روایت جابر
۱۲۶	۵. صحیحۀ معمر بن خلاد
۱۲۷	۶. صحیحۀ محمد بن مسلم
۱۲۸	۷. روایت الشکونی
۱۲۹	۸. روایت اسحاق بن عثمان
۱۳۰	۹. روایت أسباط بن سالم

بررسی فقهی و حقوقی عقد قمار

۱۰. روایت محمد بن علی ۱۳۰
۱۱. مرسله العیاشی ۱۳۱
۱۲. مرسله دیگر العیاشی ۱۳۱
۱۳. روایت یاسر الخادم ۱۳۲
۱۴. مرفوعه دیگری در تفسیر العیاشی ۱۳۲
۱۵. مرسله محمد بن عیسی ۱۳۳
۱۶. روایت زید روایاتی از باب ۱۰۲ از ابواب ما یکتسب به الشحام ۱۳۳
۱۷. روایت ابی الجارود ۱۳۴
۱۸. روایت الفضیل ۱۳۵
۱۹. جمع بندی اجماع ۱۳۵
- گفتار سوم: عقل ۱۳۶
۱. قمار بزرگ‌ترین عامل هيجان ۱۳۸
۲. رابطه قمار با جنایات ۱۴۲
۳. ضرر اقتصادی قمار ۱۴۲
۴. زیان‌های اجتماعی قمار ۱۴۷
- گفتار چهارم: اجماع ۱۴۸
- فصل دوم: عقد قمار با آلات معده و بدون رهان** ۱۵۱
۱. دلیل اول: آیات و روایات عام ۱۵۲
۲. دلیل دوم: آیات و روایات میسر ۱۵۲
- پاسخ از وجوه انصراف ۱۵۵
۳. دلیل سوم: روایات شطرنج ۱۶۰
۴. دلیل چهارم: ادله اجتناب از رجس ۱۶۳
۵. دلیل پنجم: روایت ابی جارود ۱۶۴

فهرست مطالب

۱۶۵	۶. جمع‌بندی ادله پنج‌گانه
۱۶۶	۷. نکات تکمیلی فصل دوم
۱۶۹	فصل سوم: عقد قمار بدون آلات معذّه همراه با رهان
۱۷۳	۱. دلیل اول: ادله نهی‌کننده از قمار
۱۷۸	۲. دلیل دوم: ادله نهی‌کننده از میسر
۱۷۹	۳. دلیل سوم: سبق و رمایه
۱۹۰	۴. دلیل چهارم: روایت دیگری از سبق و رمایه
۱۹۴	۵. دلیل پنجم: روایت دیگری از سبق و رمایه
۱۹۸	۶. دلیل ششم: صحیحۀ محمدبن قیس
۲۰۰	۷. دیدگاه عامه در سبق و رمایه
۲۰۲	فصل چهارم: عقد قمار بدون آلات معذّه و رهان
۲۰۴	۱. دلیل اول: اجماع یا شهرت
۲۰۴	۲. دلیل دوم: روایات حرمت قمار
۲۰۵	۳. دلیل سوم: روایات حرمت رهان
۲۰۵	۴. دلیل چهارم: روایات حرمت سبق
۲۰۶	۵. دلیل پنجم: روایات حرمت لعب، لهو و باطل
۲۰۸	۶. جمع‌بندی ادله پنج‌گانه
۲۱۰	فصل پنجم: فروع قمار
۲۱۰	فرع اول: تحریم قمار از نظر فقه عامه
۲۱۳	فرع دوم: استثنائات قمار
۲۱۴	بحث اول: تبیین واژگان سبق و رمایه
۲۲۰	بحث دوم: ماهیت حقوقی سبق و رمایه
۲۲۲	بحث سوم: موارد شمول و ادله سبق و رمایه

بررسی فقهی و حقوقی عقد قمار

- ۲۲۶ ..... بحث چهارم: شروط صحت انعقاد سبق و رمایه
- ۲۲۸ ..... فرع سوم: جعل جوایز برای مسابقات
- ۲۲۹ ..... انواع جوایز مسابقات
- ۲۲۹ ..... بررسی ماهوی جعل جوایز در مسابقات
- ۲۳۰ ..... راه اول: جُعاله
- ۲۴۰ ..... راه دوم: اجاره
- ۲۵۶ ..... راه سوم: وعد هبه
- ۲۶۲ ..... راه چهارم: امر به عمل و تسبیب به عمل
- ۲۶۲ ..... حکم مبالغ در یافتی در جعل مسابقات
- ۲۶۴ ..... اجرای جمله‌های شرعی در جعل جوایز
- ۲۶۹ ..... اقسام حبله و تبیین محل بحث
- ۲۷۲ ..... فرع چهارم: سیستم‌های بخت‌آزمایی با لاتاری
- ۲۷۲ ..... بحث اول: کلیات و مفهوم‌شناسی
- ۲۷۵ ..... ۱. تفاوت بخت‌آزمایی با دیگر اقسام قمار
- ۲۷۶ ..... ۲. تفاوت بلیت بخت‌آزمایی با جوایز فروشگاه‌ها و قرض‌الحسنه
- ۲۷۸ ..... ۳. ماهیت فقهی عقد بخت‌آزمایی
- ۲۸۰ ..... ۴. شناخت عوضین در عقد بخت‌آزمایی
- ۲۸۲ ..... ۵. وظیفه فقهی برنده جایزه
- ۲۸۳ ..... ۶. اقسام بلیت بخت‌آزمایی
- ۲۸۵ ..... بحث دوم: بررسی فقهی حکم سیستم‌های بخت‌آزمایی
- ۲۸۵ ..... ۱. حکم صورت اول
- ۳۱۲ ..... ۲. حکم صورت دوم
- ۳۱۳ ..... ۳. حکم صورت سوم

مقدمه

بر اساس نظریات دانشمندان علم اقتصاد، نظام اقتصادی در حال رشد، نظامی است که در آن تولید کالاها و خدمات به هر وسیله ممکن افزایش یابد و به افزایش سرمایه و نیروی کار منجر شود. در این راستا قانونگذاران می‌کوشند با وضع مقررات مناسب، راه را برای تحقق رشد اقتصادی پایدار فراهم کنند و موانع تولید سرمایه و نیروی کار را از پیش پای فعالان این عرصه بردارند. یکی از موانعی که راه را بر بهره‌کارگیری سرمایه در جهت تولید و اشتغال ناهموار می‌سازد، استفاده از منابع مالی در قمار به عنوان یک فعالیت غیرمولد اقتصادی است. قماربازان با صرف سرمایه‌های فراوان در بازی‌های خود به جای ایفای نقش در تولید ثروت در جامعه، دستاوردهای خود را یک‌شبه و بدون کسب عوض، هدر می‌دهند و سبب اختلال در نظام اقتصادی می‌گردند. صرف نظر از مضرات اقتصادی این نوع فعالیت، آثار اجتماعی مخرب رواج این بازی به عنوان تفریح در میان مردم نیز مورد توجه است. با این وصف، در بسیاری از کشورها، متولیان امور سیاسی و اقتصادی در کنار اتخاذ روش‌های غیرسرکوب‌گرانه، از قانون به مثابه ابزاری برای مبارزه با این پدیده ضد اقتصادی و ضد اجتماعی استفاده کرده و قوانین مدنی و کیفری متعددی برای مقابله با آن پیش‌بینی کرده‌اند. در فقه و حقوق

اسلامی نیز مقررات ویژه‌ای در این زمینه وجود دارد که نشان‌دهنده توجه به پیامدهای تخریب‌گر شیوع این پدیده است.

این کتاب در سه بخش اصلی سامان یافته است: در بخش نخست به تبیین ماهیت فقهی و حقوقی قمار پرداخته می‌شود و نشان می‌دهد که چگونه تعریف ما از ماهیت قمار بر استنباط احکام و قوانین مرتبط با آن تأثیرگذار است. بخش دوم کتاب با مطالعه و تحلیل منابع اربعه در فقه اسلامی، ادله فقهی تحریم قمار را مورد مطالعه و بازنگری قرار می‌دهد. هم‌چنین این بخش دیدگاه‌های جدید و مدل‌های جایگزین را کندوکاو و موضوعات مستحدثه را تحلیل می‌کند. در بخش پایانی نیز احکام و قوانین مرتبط با عقد قمار در قوانین موضوعه جمهوری اسلامی ایران بررسی شده است.

نگارش این اثر از نیمه شهریور ۱۳۹۵ آغاز شد و در شرایطی به چاپ می‌رسد که با غم و اندوه شیوع کرونا در کشور و جهان و ازدست‌دادن برخی دوستان و اساتید بر اثر این عارضه قرین بوده است. در واقع این اثر حاصل همت و راهنمایی استاد ارجمند مرحوم حجت‌الاسلام والمسلمین اکبر ترابی شهرضایی (رضوان الله علیه) است که کمی پیش از انتشار این اثر به لقاء الله پیوست. از خداوند متعال طلب مغفرت و علو درجات برای آن عالم فاضل و پرهیزگار خواستارم. هم‌چنین درود و سپاس فراوان را تقدیم رئیس مؤسسه بوستان کتاب و همکاران ایشان می‌کنم که عهده‌دار آماده‌سازی و چاپ درخور اثر حاضر بوده‌اند. بدون شک تولید و چاپ این اثر بدون همت ایشان ممکن نبود. توفیقات روزافزون آن‌ها را در خدمت به عرصه دین و فرهنگ و علم، از خدای کریم و منان می‌خواهم.

الحمد لله رب العالمین

رضا پورمحمدی

حوزه علمیه قم ۹۹/۹/۸